بەهجەت یەحیا و ئاشت کردنەوەی ڕۆح لەگەڵ جەستە

سەلاح نیساری _ بۆکان

زانایەک دەڵێ: «ئەگەر دەدستت بە گوڵ ڕاناکا، بێن‌وبەرامەی گوڵ هەڵمژە.» بە لای منەوە ئەو گوڵاوەی بە تینی ئاگر بە دەست هاتووە، فرەتر لەو گوڵە بەنرخترە کە لە سەر مێزێک دایدەنێن ولە پاش سیس بوون و بۆن برانی دەخرێتە سەتڵی خۆڵەوە. کە وا بوو شێعر بەرامەی ئەو گوڵەیە کە بە دەنگی هونەرمەندان لە رۆحی ئاشقان دەپژێ. بەڵام ئەو کاتەی لە توێی کتێب و کۆپەڕاندایە تەنیا دەتوانێ بە تاکەکەس چێژ بگەیەنێ.

ئەوە ئاگری ناخە ئەم سۆزە بە دڵەوە دەچەسپێنێ کە بە (دەنگ) بەناوبانگە. ئەوە سروەیە، شنەی بلاوێنە، بۆن‌وبەرامەی ئەو گوڵە واتە شیعر تەنانەت لە سنووری ژنەوتن تێدەپەڕێنێ، بیسەری شیعر بە هۆی ئەم دەنگ و سۆزە هەستبزوێنەوە بەرامەیەک هەڵدەمژێ کە لە چەشنی دەنگی (داوود) دەگا بە گوێچکەی مرۆڤ، هەروەها زۆربەی گیانداران بە دەنگی خۆش مەست و سەرسام دەبن.

هیچ گومان لەوەدا نییە کاتێ گوێگر چریکەی سەیدعەلی ئەسغەر کوردستانی دەژنەوێ، ئەم چریکە و ئاوازە بە گوڵاوی ئەم کۆپلە شیعر ئاوپژێنی دڵی دەکا:

چاوەکەم ئەمڕۆ لە گوڵشەن گوڵ بە عیشوە خۆی نواند
نەک نمەکگیر بم، بە چاوی تۆ قەسەم هیچ نەمدواند
گوڵ بە تۆزی پێتەوە لاف و گەزافی لێ ئەدا
وا شوکر سۆزەی نەسیم هات و ئەویشی لێ ستاند[1]

لێرەدا دەتوانین بڵێین شیعر مرواریيە، گەوهــەرە، بــەڵام پێــش ئــەوەی تێکەڵ بە شەپۆلی «دەنگ» ببێ و بە ئافرانــدن و ئاهەنگێــکی مۆســیقایی پەردەی گوێ نەلەرێــنێ و لــە ســەر دڵ کاریگــەر نــەبێ، لــە دووتوێــی سەدەفدایە و نابێتە بزوێنەری هەستی مرۆڤ. کاتێ بیسەر ئەم شــیعرەی حەریق بە دەنگ و چریکەی مامۆستا عەلیئەسغەر دەبیستێ، گوڵی دڵــی دەپشکوێ و ئەو ساتەی گوێبیستی ئاهەنگەکــە دەبــێ وەرزی ســەرما و بەستەڵەکی لێ دەبێتە بەهار و خۆ ئەگــەر لــە وەخــتی بــەهاردا بــێ، چ باشتر! (پەرژینی بە گوڵ، گوڵ لە گوڵم پەرژینە)[2]

وەختێ پرۆڤەی سترانی "ستفاتمە"م دەکــرد، بــە شەقامێــکدا بــەرەوماڵ دەبوومەوە، ئاگام لە خۆم نەبوو. سەیارە لێــی دام و درام بــە عەرزیــدا. وەختێ کاکی شۆفیر هەڵیگرتمەوە لە بەر خۆمەوە هەر دەمگوت: «فاتمــە دوو چاوی مەستت پڕ تەلیسمی جوانییە"[3] ئەم شــیعرە بــوو بــە هــەیڤی زیوینی تریفەدار بە تەوێڵی ئاسمانی ئەدەب و هونــەرەوە، یــان وەکــوو تۆوی گوڵ بە زەوی شێداردا چەندرا و بەرامەکەشی عاشقان هەڵیانمــژی. هەر بۆیە ئەویندارانیش لە ڕێی ئەم دەنگە زوڵاڵانەوە مــورادی خۆیــان لــە سەر سنگی ئاوی مەندی کانیاو و گۆلاوی بە شەوارە کــەوتووی دڵداریــدا دەبیننەوە.

دەنگبێژ و سەوداسەری سینە پڕ لە سۆز و ئــەوک تــەژی لــە مێــلۆدی و ئاوازی ڕەسەن، کاکــە "بەهجــەت یــەحیا" کــە بــە دەنگــە داوودیەکــەی عاشقانێکی لە دەوری خۆی وەکۆ کردووە و کۆڕی زیکر و دەیر و خانــەقا و تەهلیلە و حاڵ گرتن و مەستانی خــەراباتی، بــوون بــە خەرمانــە بــە دەوری مانگی چاردەوە، لە ژونگەی ئەشقدا خەفەتی ڕاماڵیوە و کۆرپــەی دڵانی ڕاژەنیوە.

بەهجەتی هونەرمەند بە دەنگە بەسۆزەکەی توانیویەتی بە داڵانی ڕۆحدا شۆڕ بێتەوە و پەپوولەئاسا بە سەر تۆپە گوڵی ئەشــق و ئاواتــەوە بــاڵ

ببزێویٚ. ئەم دەنگەی تێکەڵ بە هەناسەی عیسایە و ئارامکەرەوەی هەڵچوونی بورکانی هەناوە. ئەو کاتەی لافاوی گڕ هرووژم دەکاتە سەر تاسە و حەز و هیوا، لە بیٚدەرەتانیدا.
دەنگخۆشی و سەمفۆنیای هاوار و بانگەواز و گازە، زیندوو بوونەوەی لەش و پێشە دەگەیەنیٚ و مەلی پەڕەوازە بووی گیان لە گەڵ چەستەی شەکەت و لە کار کەوتوو ئاشت دەکاتەوە. ئەم دەنگ و سەمفۆنیایە باوەکوو کەویە بەفر تینوویەتی زەوی دەشکێنیٚ و بەهار دەهێنێتەوە و دۆست و دەزگیران ئاشت دەکاتەوە.
هێمنی شاعیر فەرموویەتی: «سۆفی گۆشەی خانەقا بووم، ئێستە پیری مەیکەدەم» بە حەق ئەو پیری مەیکەدەیە هاتۆتە نێو تاقگەی خەفەتبەری هاواری ویژدانەوە، لە تەواوی دەنگیدا گوڵوشە دەباریٚ و لاواندنەوەی رۆحە لە نێو جەستەی ماندوودا.
«مردووی بەرە مەیخانە ڕۆحیٚ تێدایە
ئەو بۆنی لە مەی دیٚ نەفەسی عیسایە»[4]
کە وا بوو بۆمان هەیە بڵێین شنەی دەنگی بەهجەت یەحیای هونەرمەند، خوێنە بە نێو دەمارەکانی مرۆڤدا شەپۆل دەدا. هەیکەلی بە خەم تەزیوی، زیندوو ڕادەگریٚ و عیسا نەفەسە بۆ دڵمردووان. شنەئاسا کەروێشکە بە جاڕەگوڵی رۆحدا دەکات،پەژارە و خەم لە دڵ دەسڕیٚ و لە چەشنی بەهار ژیان دەبەخشیٚ.
ئیتر وەک ئەوە وایە بێژین نیشانەی دەوڵەتێک وەختێک جوانە کە بە سەر ئاڵاکەیەوە نەرمەبای بەیانی و ئێواران بیشەکێنێتەوە، کە ئەم دەنگە ڕەسەنە مامۆستا «عەدنان کەریم»یش لێی بیٚبەش نییە و بێشکەی دڵی عاشقانی بەم دەنگە بەسۆزە ڕادەژەنیٚ.
"کە من جاریٚ نەموت ئۆخەی لێم گەڕێن
دەبا خوێنم ببیٚ بە مەی لێم گەڕێن

هەتا هەم دۆستی جام و هاوڕێی بادەم
ئەوانەی تێم ناگەن با لێم وەرگەڕێن
کە من ناڵەم وەکوو ناڵەی هێمن بێ
ئەشێ باران هەموو فرمێسکی من بێ
لە دووری تۆ ئەترسم بە گریانم
دنیا هەمووی لە نێو فرمێسکا ون بێ"[5]

ئەم هاوارە لە هەناوی سووتاوێکەوە قەڵبەزەی بەستووە. لە هەمان کاتیشدا ئاشت کردنەوەی رۆحە لەگەڵ دڵ و کەللە و مێشکدا. لەگەڵ ئەو جەستەیەی کە وا پێلەقەی زەمان بە سەر یەکدا هەڵیدەشێلێ. هەر بۆیە تاکوو سروەی شەماڵێک نەبێ ڕوخساری ئاسمان ساماڵ بوون بە خۆیەوە نابینێ و لیزگە لیزگەی کەشە هەوران ناڕەوێنەوە. وەختێ دەنگە بەسۆزەکەی بەهجەتی هونەرمەند، ئاوێتە بە شیعری شاعیران دەبێ، بەتایبەت شیعرەکانی هێمنی مامنادر، ئیتر ئەوە شنەی ئەو دەنگە بەسۆزەیە گەمیەی تاسە و خۆشەویستی بەرەو دوورگەی ئاواتەکان بە سەر پەنجەی سەوڵی پاڵ دەنێ، یان ئەوەتانێ هەژار لە خەیامەکەیدا دەفەرمێ:

"مەیگێڕ وەرە دەس مەگێڕەوە مەی بێنە
مەی ئاوی ژیانە لە ناو لەش و لە ڕەگدا خوێنە
کێ دیتی شتێک کە ئاگر و ئاویشە
مەی ئاوی ژیانی مەیە، خەمسووتێنە[6]

عاشقێکی سەوداسەر تاکوو ئەم شێعرانە بەم دەنگە داوودییە بژنەوێ، زام بە نووکی نەشتەر تیمار دەکات و ئاگری دڵ بە بورکانی وەسڵی یار دادەمرکێنێ و رۆحی تەرە بووی دەگێڕێتەوە بۆ نێو هێلانەی ئاواتەکانی.

کێ هەیە لە ئامێزی ئەشقێکی مەجازیدا پەنا نەباتە بەر خەڵوەتنشینی و دەست دە ئەستۆی وێنووسی خەیاڵ، شەوگار شەق نەکات و بەیانیش

به دووباره بوونەوەی دەنگە نەرمەکەی ئەم بەهرەدارە پەپوولەی چـاوی بــە بالــای گزنگــدا هەڵنــەزنێ و دڵ و گیــانی نەخاتــە بــەر تاڤگــەی مێلۆدییەکانی ئەم مرۆڤە مەزنەوە.

ئەگەر شاعیر شــەوەژانی شێــعری ڕۆحکێشــان دەیخاتــە چــەق و چــۆ، سترانبێژی کورد، ئەم شیعرە بە دەنگی بلاوێنی دەکا بــە ملوانکــە و لــە جەژنی ڕۆحکێشاندا لە سەر سنگی تابووتی ئارەزووەکانی دایدەنێ و بــە ئــاوازی پێــش مەیتانــە بــووکی مــەرگ لــە پێــتەختی دوایــین هــەوار دادەبەزێنێ، «ئەوەی لە ڕێگای عەشقا شەهیدە» خاک لــە دڵــدا عــازیز و خۆشەویستتر دەکات، هەر ئــەو خاکــەی شــەهیدانی ســوورخەڵاتی لــە ئامێزدایە.

ئاخۆم ئەم ئەویندارە هێشتا نەگەیوەتە دوا مەنزڵگەی تەریقــەت؟ ئەگــەر گەیشتووە، بۆچی لە درگای تەکیەی عاشقان دەدات، بەڵام درگای ڕەحمی بە ڕوودا ناکەنەوە؟ ئەمە ڕەمز و ڕازێکە دڵــداری راســتەقینە تــەنیا لــە سووچی خەلۆەتخانەی دلدا و لە کاکێشانی ئەم دەنگــە بــێبڕانەوەیــەدا دەتوانێ بۆی بگەڕێ و پێی بگات. «هەرکەسێ هات و گــوتی مــن عاشــقم بڕوا مەکە»[7] ئەوەی زامــی عەشــق لــە بســتۆی دڵــی نــەدرابێ و مــۆری ئەوینداری لە سەر ڕوخساری نەخشی نەبەستبێ، چۆن دەتوانێ ڕاڤەی گڕ و پەپوولە بکات «بە عەشق نەسووتاوە ئەوەی بڵێ مەناڵــە» ســووتانی پەڕوباڵی پەپوولە لە داخی ڕووگرژی شەو نییــە، بەڵکــە لــە حەژمــەت هێــزی ڕاکێشــەری سۆزێــکی ئــاهوورایی بــاڵی دەدا بــە باڵــای مــۆمی شەوکوژدا. کە وا بوو ئەمە عاشقانین دەزانــن کامــە هــاوار و لایلایەیــە پەپوولە و فریشتەی ڕۆح لە توێی گوڵدا بخەوێنێ.

«گوناهم نییە گەر لە من ناگەن خێڵی بێهەستان» ڕاڤە کردنی ئەم شێعرە خۆی لە خۆیدا گرمە و گریــانی هــەوری بەهارییــە، شــەقژنی تاڤگــەی ڕاستییەکانە کە لە دووڕا پەلکەزێــڕینەی ڕۆح دەنەخشێــنێ و تالــاوی

حەقیقەت دەکا بە ئەوکی بێباوەڕاندا. ئەوەیە کە وشیارێکی بێئاگا تەنیا دەتوانێ پەنا بەرێتە بەر زمانی تەشەر و توانج و تانووت. ئیتر لە چ حاڵی مەستێک دەزانێ؟ چۆن دەتوانێ بە ڕەهەندەکانی خەڵوەتنشینی و پیری چلەکێشدا شۆڕ بێتەوە؟

تێکەڵ لە سۆز و گیرسانەوە لە نێو ئاوازی بە هاوار تەنراوی بەهجەتی هونەرمەنددا هاوڕێ بوونە لەگەڵ ئەو کاروانەی بە زڕەی زەنگەوە مەنزڵ بە مەنزڵ بەرەو مورادی دڵ هەنگاو دەنێ، ئەویش بە سەربالْی سی مەلی ماندوو نەناسییەوە. ئیتر ناپرسێ لە دووری ڕێگا و شەکەتی و شەونخوونی. «من کە مەست دەبم ڕۆحم دەچێتە حاڵی فەنابوون. تۆ هەموو بوونی، ئیتر بەبێ تۆ بێمانایە بوون»[10]

«بۆ ژانی دڵان هەر مەیە، دەرمانی بێ
زانا ئەوەیە تامی لە مەی زانیبێ
ئەو کۆنە پەڕۆی لێوی لە مەی پێ دەسڕن
بەرماڵی هەزار سۆفی بە قوربانی بێ[11]

کە وا بوو ئەویندار چارەی دەردی ڕاستەقینە و سارێژ بوونی ناسۆرەکانی بە توانەوە لە بۆتەی دڵداریدا دەبینێتەوە. کلا نەبوون لە هەمبەر پەیکانی بەڵادا و بە ڕیازەت کێشان و ئاوێتە بوون بە بێدەنگییەکانی شەو و ژانی مانگی زێوکفت و گۆلاوی مەند. لە سپێدەشدا ڕەها کردنی گەمیەی ڕۆحە بە دەم شەپۆلەکانی بێبەستێنەوە.

«تێناگەم بۆچی ناپرسی لە ئازاری ئەویندارییم
گوناهی من دەبێ چی بێ لە چیڕایە خەتاباریم
ئەگەر تاوانە دڵداری، منی عاشق دەبێ چبکەم
لە بۆتەی عەشقیدا قاڵم و سەرقاڵی دڵدارییم[12]

مۆسیقا بە باوەشێک ئەسرینەوە و بورکانیش بە ئەوکێکی پڕ لە هاوارەوە، کە چزە و بزە و شەرارەیە لە زەماوەندی بووکی ڕۆحدا، ئەمە

هەڵوەرینی شۆڕابەی ئەسرینی مۆسیقایە بە سەر بورکانی سینەدا. سەفەری ڕۆحە لە تاریکییەوە بۆ ئامێزی ڕووناکی و لە تیشکەوە بۆ ژوانگەی خەڵوەت و لەوێشرا چوونەوە بۆ باوەشی مەنجەنیق و گوڵجاڕی گڕ و نەسووتان! تاوان نییە ئەگەر بێژین ڕۆژی بەرێ فەلسەفەی ئەم دڵداری و ئاشق بوونە مرۆڤ لە پەپوولەی وەرگرتبێ و تەنیا بەم جیاوازییەوە، ئەو لە بێدەنگیدا دەسووتێ و ئەمیش بە هاوار و گازەوە دەتوێتەوە.

ئیتر لە کۆتاییدا خۆزگە دەخوازم هەموو دەنگخۆش و مۆسیقار و خەمخۆرانی هونەر و مۆسیقای کوردەواری ئەوەندە بە مشوور بن نەکەونە ژێر شەپۆلی ڕۆحی بێگانە و ڕەسەنایەتی خۆیان بپارێزن. کاکە بەهجەتی هونەرمەندیش هەروا دەنگی زوڵاڵ و پەپوولەی ڕۆحی لە سەر بەرۆکی ئەشق و جوانی باڵ ببزێوێ و بەم دەنگە داوودییەی کە دەنگێکی هەرمانە لە خزمەتی هونەری ڕەسەنی میللەتەکەیدا بێ و تا لە ژیاندا بێ نەڵێ وەی.

7 ڕەشەمەی 1388ی هەتاوی

پەراوێز

1ـ شیعری حەریق

2، 4، 6 و 11 ـ خەیام بە کوردی، هەژار

3ـ بیروەرەری مامۆستا عەلیمەردان

5ـ هێمنی مام نادر

7ـ عەلی ئەسغەر کوردستانیی هونەرمەند

8، 9 و 10 هونەرمەند بەهجەت یەحیا، شیعر...

12ـ **سەلاح نیساری شاعیر**